

Bilaga 4. Granskning av kalkylunderlag till Landsbygdsprogrammet 2007-2013

Redovisning av granskning av kalkylunderlag

Livsmedelsekonomiska institutet har åtagit sig att granska de av Jordbruksverket framtagna bidragskalkyler som utgör underlag för beräkning av stödnivåer för de åtgärder som ingår i Landsbygdsprogrammet 2007-2013. På Institutets uppdrag har Agronom Jan Larsson, SLU Alnarp, granskat kalkylunderlaget. SLI delar utvärderarens uppfattning, det vill säga att kalkylerna utifrån förutsättningarna förefaller gediget gjorda, är grundade på relevanta källor och att hänsyn tagits till relevanta intäkter och kostnader.

Granskningen har bifogats ex ante utvärderingen som bilaga 4 och redovisas härmed.

Lund den 14 juli 2006

Dag von Schantz
Generaldirektör

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	UPPDRAGET	2
2	ALLMÄNT UTLÅTANDE	3
3	SÄRSKILT UTLÅTANDE OM STÖD TILL EKOLOGISK ODLING	5
	<i>Generella aspekter på ekologisk produktion</i>	5
	<i>Granskning av kalkyler för ekologisk produktion</i>	7
	<i>Lantbrukarens agerande</i>	9
	<i>Sammanfattande bedömning</i>	13

Uppdraget

Utvärderaren, agronom Jan Larsson, Alnarp, har haft till uppgift att ge ett utlåtande om huruvida Jordbruksverkets kalkyler som utgör underlag för beräkning av stödnivåer för de åtgärder som ingår i Landsbygdsprogrammet 2007-2013 ger en rimlig bild av hur stora extrakostnader och inkomstbortfall som är motiverade för respektive åtgärd. Uppgiften gäller samtliga stöd, och stödet till ekologisk odling har bedömts särskilt, då det är omfattande och svårt att beräkna. Förutsättningarna för jordbruksproduktion varierar mycket inom landet.

I EG- rådets förordning nr 1698/2005 om stöd till landsbygdsutveckling, artikel 37 (stöd för naturbetingade svårigheter i bergsområden och för andra områden med svårighet) framgår bl.a. att ”Stöden ska kompensera jordbrukarna för extrakostnader eller inkomstbortfall till följd av svårigheter för jordbruksproduktionen i området”. I artikel 39 (stöd till miljövänligt jordbruk) sägs det bl.a. att ”Stöden ska beviljas på årsbasis och skall täcka extrakostnader och inkomstbortfall till följd av åtaganden som gjorts. Vid behov får de även täcka transaktionskostnader”. Vidare sägs det att ”Stöden får inte överskrida det högsta belopp som anges i bilagan”.

Lantbrukaren ska således kompenseras för ”extrakostnader och inkomstbortfall” om man t.ex. producerar livsmedel med en mer miljövänlig produktionsform än den ekonomiskt optimala. Producenterna kan inte behandlas individuellt utifrån sina extrakostnader, utan stöden blir efter en schablon.

Allmänt utlåtande

Jordbruksverket är ansvarig myndighet för att ta fram underlag som visar vilka extrakostnader och inkomstbortfall som är rimliga. Inför framtagandet av ett nytt Landsbygdsprogram ska även kompensationen för extrakostnader revideras, något som Jordbruksverket också gjort.

Uppskattningarna om nya stödnivåer baseras på beräkningar av bidragskalkyler för respektive aktivitet, vilket är ett vedertaget tillvägagångssätt att genomföra kostnads/intäktsuppskattningar på. Utvärderaren har gått genom samtliga beräkningar. På det stora hela finner utvärderaren att kalkylerna förefaller mycket gediget gjorda, grundade på relevanta källor och med hänsyn tagen till relevanta intäkter och kostnader. Endast mindre invändningar kan riktas mot beräkningarna. Att sammanfatta alla lantbrukare från norr till söder, från 2 hektar till flera tusen hektar, till en normkalkyl är dock en närmast omöjlig uppgift.

Det underlag som legat till grund för granskningen är inte den slutgiltiga versionen med tydligt angivna förslag på vilka extrakostnader som kan anses föreligga utan ett antal Excel-filer med diverse kalkyler och där man kan gissa sig till ungefär vad som kommer att föreslås. Det är därmed endast möjligt att ge ett utlåtande angående innehållet i dessa kalkyler. Kompensation ska kunna utgå för produktion i ogynnsamma lägen. I Sverige tar detta sig uttryck i form av regionala stöd, i synnerhet i form av vall- och betesmarkstöd i de norra delarna av landet, stödområde F (fjällnära) och 1-5. Vidare utgår det även stöd för potatis och spannmålsodling. Uppskattningen av nivån på samtliga stöd har gjorts av jordbruksverket. Jordbruksverket har följt principen om att ersättningarna ska täcka merkostnader och/eller kompensera för inkomstbortfall.

Källhänvisningarna är inte på samma detaljeringsnivå för alla kalkyler. Ibland används en källa/samma källa till merparten av uppgifterna i en kalkyl, d.v.s. det är egentligen en andrahandskälla. Rent allmänt är tillgången till källunderlag sämre för de kalkyler som inte handlar om ekologisk odling.

Underlaget för granskningen har varit excel-filer från Jordbruksverket. Av sammanställningen nedan framgår vilka kalkyler utvärderaren granskat. Till det-

ta kommer också kalkylerna för ekologisk odling, vilka på grund av att de är mer omfattande och svårare att bedöma, analyseras särskilt i nästa kapitel.

Figur 1. Sammanställning av underlag för granskning

Kalkyler_LBU_2007-2013_Öppet_odlingslandskap_ensilage_20060514.xls,

Kalkyler_LBU1_2006-2013_Kompensationsbidrag_mjolk_20060514.xls,

Kalkyler_LBU_2006-2013_Kompensationsbidrag_diko_20060522.xls,

Kalkyler_LBU_2006-2013_Kompensationsbidrag_ungtjur_20060522.xls,

Kalkyler_LBU_2007-2013_Bete_Slätter_Våtmarker_200605.xls,

Kalkyler_LBU_2007-2013_Genetiska_resurser_20060514.xls,

Kalkyler_LBU_2007-2013_Kulturmiljöer_odlinglands_och_renbetesmarker_2006.xls,

Kalkyler_LBU_2007-2013_Kväveläckage_skydds_zoner_20060514.xls,

Kalkyler_LBU_2007-2013_Miljöskyddsåtgärder_20060514.xls,

Kalkyler_LBU_2007-2013_Salix_2006-06-01.xls,

Kalkyler_LBU_2007-2013_Öppet_odlingslandskap_hö_bete_20060514.xls,

Kalkyler_LBU_2007-2013_LFA_Spannmål_20060514.xls

Särskilt utlåtande om stöd till ekologisk odling

Nedan följer några aspekter på ekologisk produktion jämfört med konventionell som bedöms ha relevans och som i vissa delar är omöjligt att sätta värde på och följaktligen inte finns med i kalkylerna.

Generella aspekter på ekologisk produktion

Generellt kan sägas att schablonisering innebär mycket stora förenklingar. Beträffande ekologisk produktion kan man t.ex. peka på att stöd sker per hektar åker utan hänsyn tagen till företagets storlek. För ett större företag med ekologisk produktion innehåller den optimala produktionstekniken mycket mekanisering som gör att produktionen är relativt effektiv och inte så underlägsen konventionellt lantbruk. På ett mindre företag innebär samma mekanisering för stora kapitalkostnader varför betydligt mer manuellt arbete är det optimala, men detta företag har, jämfört med det konventionella lantbruket, en kraftig negativ kostnadsbild. Inom konventionellt lantbruk tillämpas mycket maskinsamverkan i form av gemensamägda maskiner, maskinringar, maskinstationer etc. Ekologiska specialmaskiner har, p.g.a. den mindre omfattningen, svårare att få till stånd sådana effektiva samarbeten. Även avkastningsnivåer kan skilja markant, t.ex. anger JO16SM0602 att hektarskorde 2005 i Sverige är ungefär dubbelt så stor i matpotatisodlingen i företag som har > 2 hektar jämfört med gruppen 0,5 – 1,9 hektar.

Intensiteten i växtodlingen inom jordbruket kan kort beskrivas som låg i norra Sverige och högre i södra Sverige. I norr tillför man t.ex. betydligt mindre mängd kväve per hektar åker jämfört med södra Sverige, behovet av kemisk bekämpning är lägre p.g.a. klimatet och man får också betydligt lägre skördar. Det ekonomiskt optimala sättet att bedriva konventionellt lantbruk kan därmed sägas vara ganska nära ekologisk produktion i norr och skillnaden blir större söderut. Stöd till ekologisk produktion är detsamma per hektar i hela landet. Andelen ekologiskt odlad mark avtar söderut, vilket ytterligare indikerar att det är lättare (mer lönsamt) att bedriva ekologisk produktion i norr jämfört med i södra Sverige. Till grund för Jordbruksverkets kalkyler ligger i huvudsak vad gäller avkastning statistik från SCB (Skörd för ekologisk och konventionell odling) som

ger genomsnittsvärden för landet. Övriga poster har ofta som källa odlingsförsök och kalkyler i Skåne och Halland där skillnaderna i de ekonomiska betingelserna är som störst, vilket ev. kan ge en något sned bild, i regel ge en överdriven kostnadsnackdel för ekologisk produktion.

Ett företag som övergår från konventionell till ekologisk produktion har stora kostnader under övergångsperioden. I växtodling är karenperioden minst två år och inom djurskötsel lite varierande beroende på djurslag och sätt att konvertera. Under denna karenperiod måste produktionen ske enligt reglerna för ekologisk produktion, man kan få stöd, men man har inget merpris för sin produkt (som ju i detta läge inte är ekologisk). Kombinerat med lite produktionstekniska problem under övergången kan detta bli avsevärda belopp, denna kostnad finns ej upptagen i kalkylerna.

Sverige har genom riksdagsbeslut bestämt att den ekologiska produktionen ska ökas, målet är höjt till 20 % och andelen ekologisk produktion kan antas öka stadigt. Marknaden verkar inte följa med riktigt, ekologiska produkter säljs i viss mån som konventionella. Om denna tendens består innebär det ökande problem att faktiskt få ut de merpriser som kalkylerna förutsätter.

I olika sammanhang säljer man bort risk genom att t.ex. teckna försäkring. Ekologisk produktion är betydligt mer riskutsatt än konventionell. Det finns en marknadsrisk, produktionen förutsätter i regel ett högre marknadspris än priset på den konventionella marknaden och detta uteblir ibland genom ett för stort utbud i förhållande till efterfrågan. En annan mycket påtaglig risk är produktionsrelaterad. Ett insektsangrepp i en konventionell odling klaras kanske lätt och billigt med en bekämpning, medan den ekologiska odlaren får se sin gröda tappa betydligt i volym och kvalitet eftersom bekämpning inte är möjlig. Läglighetskostnader kan vara betydligt större i ekologisk produktion, t.ex. försenad vallskörd med lägre näringsinnehåll i grovfodret kan i konventionell produktion lättare kompenseras med mer proteinfoder. Statistiken visar att obärgad areal är mer än dubbelt så vanlig i ekologisk som i konventionell odling. Dessa två faktorer, marknads- och odlingsrisk, innebär att resultatet varierar mer i ekologisk odling och osäkerhet är en kostnad som inte beaktats i kalkylerna. En tredje risk är att den ekologiska kalkylen bygger mer på samhälleligt stöd. Man är således beroende av politikernas/väljarens goda vilja. Skulle denna vilja upphöra försvinner

kanske stöden. Att odla ekologiskt innebär ett femårigt åtagande, vilket ytterligare ökar risken.

Att producera livsmedel är en komplicerad verksamhet med stora kunskapskrav. Genom att den ekologiska produktionen ställer större krav på växtföljder, andel eget foder, stallgödsel m.m. och har mindre möjligheter att korrigera misstag kan även detta ses som en extrakostnad med behov av större egen kunskap och/eller behov av att anlita externa konsulter.

Granskning av kalkyler för ekologisk produktion

Kalkylerna är generellt sett väl genomarbetade och med en mycket omfattande källhänvisning. I Sverige finns förvånansvärt många källor att hämta information från både vad gäller konventionellt lantbruk och ekologiskt. I vissa fall bygger källorna på omfattande försök, i andra fall är kanske inte bakgrundsmaterialet så väl dokumenterat. Huvudkällan i kalkylerna är SCB's Skörd för ekologisk och konventionell odling och Hushållningssällskapens produktionsgrenskalkyler från Skåne och Halland. Dessa källor är sannolikt de mest kompletta och mest vederhäftiga. Dessa uppgifter har, då fakta saknats, kompletterats med i första hand uppgifter från Agriwise och Länsstyrelsen Västra Götaland.

En sammanfattning då det gäller vad Jordbruksverket kommit fram till framgår i tabell 1. Källan är en Excel-fil, resultatet har sedan sammanställts.

Tabell 1. Extrakostnader och intäktsbortfall, ekologisk produktion jämfört med konventionell

Produktion	Extrakostnader och intäktsbortfall	Nuvarande stöd	Förslag nytt stöd
Vall	-660	500	
Höstråg	-1 706	1 300	
Höstvete	-629	1 300	
Havre	-1 348	1 300	
Ärter	-1 178	1 300	
Oljeväxter	-495	2 200	
Potatis	-9 120	2 200	5 000
Vallfrö	-2 301	2 200	
Socketbetor	-14 500	2 200	

Morötter	-17 276	5 000
Jordgubbar	-22 013	7 500
Mjök	-1 971	1 700
Ungnöt (per djurenhet)	-3 042	1 700
Am- och dikor	-1 771	1 700
Tacka (per djurenhet)	-2 125	1 700
Mjökget (per djurenhet)	-1 777	1 700
Sugga (per djurenhet)	-5 624	1 700
Slaktsvin (per djurenhet)	-1 739	1 700
Värphöns (per djurenhet)	-1 972	1 700
Slaktkyckling	-5 175	1 700

Källa: Kalkyler LBU 2007-2013 Ekologisk produktion 20060514.xls, Jordbruksverket

I tabell 1, kolumnen Extrakostnader och intäktsbortfall, framgår ekonomiskt resultat (täckningsbidrag) per 1 hektar eller 1 djurenhet ekologisk produktion jämfört med konventionell. Hänsyn har tagits till lägre avkastning, bättre pris på produkten, att den ekologiska produktionen saknar eller har annorlunda kostnader för växtnäring, foder, bekämpningsmedel, rekryteringsdjur etc. Vidare att det tillkommer KRAV-avgift, i vissa fall mer manuellt arbete och mer maskintid. I ekologisk produktion är växtföljd viktig, i synnerhet om den ekologiska produktionen sker utan nötkreatur är grön gödslingsgröda nödvändig (utan vare sig intäkt i form av såld produkt eller ekologiskt stöd). Detta finns med som en kostnad (dock utan källa).

De riktigt stora skillnaderna mellan nuvarande stödnivå och framräknade extrakostnader återfinns i sockerbetar, morötter och jordgubbar. Orsaken till den mycket stora merkostnaden i ekologisk produktion på dessa är i huvudsak manuellt hackningsarbete. Den gängse metoden att hålla ogräsnivån på en acceptabel nivå i bl.a. morötter är just manuell hackning. Ett alternativt sätt, som är relativt dyrt (men inte i nivå med manuell hackning), lite osäkert och endast lämpad i större skala är ångning av översta ytskiktet före sådd. Även andra metoder, framför allt innebärande att man lockar en stor andel av ogräsfrön att gro innan grödan gro, tillämpas, speciellt i större odlingar. Detta ersätter inte det manuella arbetet, men kan minska behovet.

Även potatis skiljer markant, speciellt beroende på att skördens storlek är markant lägre i ekologisk odling jämfört med konventionell. På potatis föreslås en höjning av det ekologiska stödet, vilket förefaller rimligt.

Att i övrigt påpeka att specifika värden är över- eller underskattade är inte så lätt, t.ex. p.g.a. att landet är avlångt och det går därför att hitta värden inom mycket vida gränser.

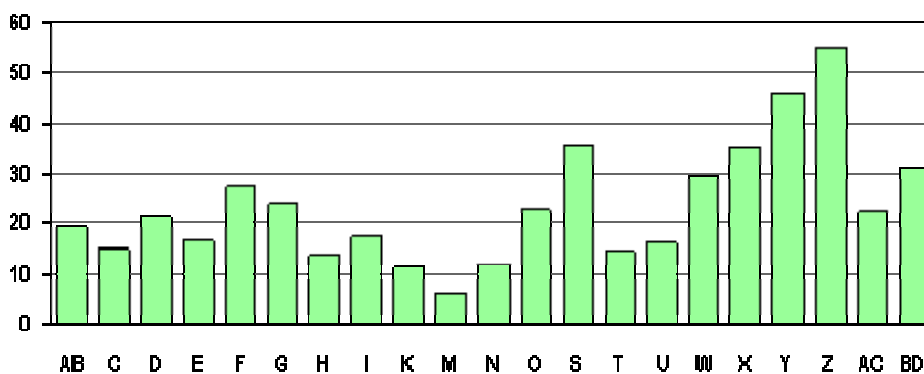
Den enskilda kalkyl som är viktigast sett till ekonomiskt värde är mjölkko-kalkylen, varför denna har fått en speciell granskning. Avkastningsnivån för ekologisk mjölk är satt till 7 000 kg/ko och år och konventionell produktion till 8 000 kg/ko och år. Genomsnittsavkastningen inom kokontrollanslutna KRAV-gårdar är ca 7 900 kg ECM efter avdrag för ej levererad mjölk (Svensk Mjölk) och drygt 1 000 kg mer för konventionella. Man kan med hjälp av olika källor motivera avkastningsnivåer inom ett ganska brett spann, den absoluta nivån har inte så stor betydelse i denna kalkyl (det är skillnaden som är det väsentliga), men 7 000 i avkastning förefaller lågt. Med högre mjölkavkastning följer dock ett större foderbehov, där det föreligger skillnad i kostnad ekologisk/konventionell. Inköp moderdjur avser rekrytering även från egenproducerade djur. Merkostnaden, 500 kr, förfaller låg då rekryteringsdjuret ska ha ekologiskt foder under sin uppväxt. Fodret kan till del ske som bete, vilket med dagens betesersättning kan betraktas som gratis om det sker på betesmark med betesstöd, men utnyttjande av betesmark kan samtidigt innebära att uppfödningstiden förlängs. KRAV-avgiften är 83 kr/kviga. Krav-avgiften per ko och år är 105 kr och är inte med i kalkylen. I praktiken är ett stort problem i samband med övergång från konventionellt till ekologisk mjölkproduktion att mjölkproducenter ofta har en balans mellan antalet djur och den areal man har tillgänglig. Antalet djur är begränsat uppåt med avseende på arealen och ofta ligger man nära maxantalet. Vid en övergång till ekologisk produktion ökar kravet på areal, som i praktiken kan innebära att antalet djur måste minskas, d.v.s. stallbyggnader blir delvis över och med detta faller kalkylen.

Lantbrukarens agerande

Ett sätt att kontrollera hur attraktiva stöden är är att se vad som faktiskt producerats. Nedanstående statistik har SCB, Statistiska meddelanden, JO16SM0602, Skörd för ekologisk och konventionell odling 2005 som källa. Denna publika-

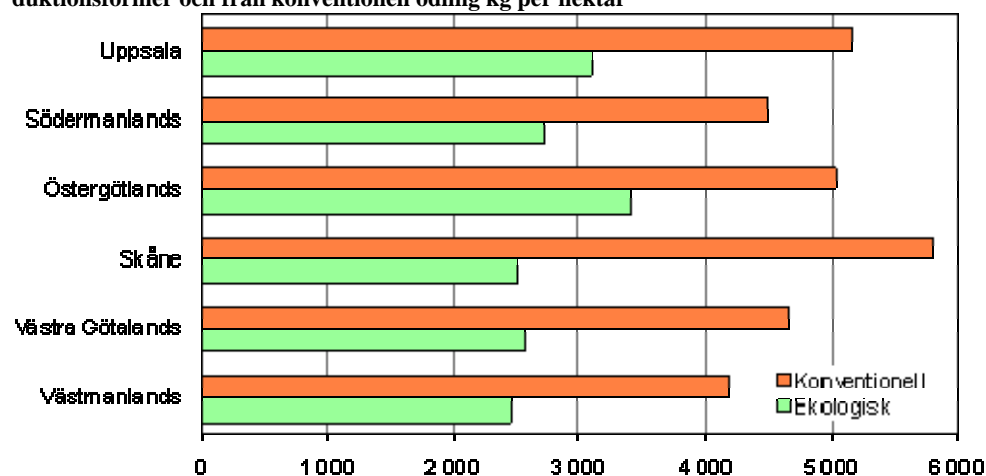
tion utkom 29 juni 2006 och finns därför inte som källa i Jordbruksverkets kalkyler, då dessa slutförts före detta datum (föregående års upplaga utgör dock en huvudkälla).

Figur 1. Andel åkerareal med miljöstöd för ekologiska produktionsformer 2005, procent

Ekologisk odling sker i stor utsträckning i de norra delarna av landet. Eftersom ekologisk djurproduktion förutsätter egenproducerat ekologiskt foder sker även den ekologiska djurproduktionen i norr. Det framgår inte direkt i statistiken annat än som kommentar, men det är dessutom så att t.ex. andelen ekologisk odling i de norra mer skogsbetonade delarna av Skåne är betydligt större än i det södra slättlandskapet. Slutsatsen är att det är mest lönsamt att övergå från konventionell till ekologisk produktion där odlingsbetingelserna är sämre.

Figur 2. Hektarskördar för vårvete från arealer med miljöstöd för ekologiska produktionsformer och från konventionell odling kg per hektar

Även figur 2 visar samma slutsats, man tappar mindre i avkastning då odlingsbetingelserna är sämre. Jämför t.ex. Skåne där avkastningsnivån per hektar är ca 2 500 kg / 5 800 kg = 43%, skördenivån är en bra bit under hälften i ekologisk odling jämfört med konventionell. För Västmanland är motsvarande värden ca 2 400 kg / 4 200 kg = 57%.

Ovanstående två figurer visar att om man vill uppnå större eller jämnare andel ekologisk- kontra konventionell odling i hela landet borde det ekologiska stödet differentieras så att det är högre på mer högavkastande areal. Mycket, inte minst byråkratiskt merarbete, talar emot ett differentierat ekologiskt stöd.

Tabell 2. Andel av odlingen som sker ekologiskt resp. konventionellt

Produktion	Andel av total skördevolym	Andel av total grödareal
Spannmål	4,1%	8,7%
Ärter	17,5%	22,4%
Åkerbönor	54,6%	64,4%
Raps/rybs	2,3%	5,1%
Potatis	1,7%	4,4%
Vall	24,8%	33,8%

Källa: Statistiska meddelanden, JO16SM0602, egen bearbetning

Värdena i tabell 2 ska tolkas på följande sätt: För spannmål är 4,1 % av den totala skörden (antal ton) odlad ekologiskt bland de företag som deltagit i undersökningen och således är 95,9 % konventionellt odlad. Undersökningsmaterialet är mycket omfattande. Om man i stället tittar på hur stor areal som odlas så utgör den ekologiska 8,7 % och den konventionella 91,3 %. Att skördevolymen är så mycket lägre än odlingsarealen beror dels på att ett ekologiskt odlat hektar i regel ger mindre avkastning, men också, som framgått tidigare, på att den ekologiska odlingen i högre grad sker på sämre mark (mer i norr och mer i skogsbetonade trakter).

Ärter och åkerbönor är proteingrödor som odlas naturligt inom den ekologiska delen för att tillgodose växternas behov av kväve och djurens behov av tillåtet proteinfoder. Genom sin förmåga till kvävefixering kan dessa växter tillgodogöra sig luftens kväve och därför blir skörden i den ekologiska odlingen inte speciellt mycket mindre än i konventionell odling. Detta framgår i tabell 2 genom att skördens andel i ekologisk produktion (17,5 resp. 54,6%) är nästan lika stor som odlingens andel i hektar (22,4 resp. 64,4%). Dessutom kan konstateras att dessa grödor är jämförelsevis mycket vanliga som ekologiska, d.v.s. man kan utgå från att nuvarande stöd inte håller tillbaka omfattningen i odlingen av dessa grödor.

För vallen råder ett liknande förhållande. En tredjedel av odlingen sker som ekologisk odling, trots att vallstödet är det lägsta (500 kr/ha). Vallskördens storlek är besvärlig att mäta, tabell 2 indikerar att skördens storlek i ekologisk produktion är jämförelsevis hög. Vallen står sig alltså mycket bra som ekologisk gröda.

För spannmål, oljeväxter och potatis förefaller det vara mer bekymmersamt, i synnerhet potatisodlingen. Arealandelen är för dessa tre låg och i volymkolumnen framgår att avkastningen är låg eller mycket låg jämfört med konventionell odling. För spannmålen gäller dessutom att den ekologiska odlingen minskade markant mellan 2004 och 2005 (volymen, mätt som ton, minskade med 21 %).

Med denna statistik på hur odlingen varit kan man alltså dra slutsatsen att de grödor som har kvävefixerande förmåga (ärter, bönor och även vall, då ekologisk vall typiskt består av ett stort inlag av kvävefixerande växter som klöver)

klarar sig bra med nuvarande förhållanden, medan övriga grödor inte är konkurrenskraftiga som ekologiska.

I viss mån talar denna statistik emot Jordbruksverkets kalkyler. T.ex. visar oljeväxtkalkylen att det skulle behövas ett stöd på 495 kr/ha, stödet är 2 200 kr/ha och odlingen borde med dessa fakta öka ordentligt. Samma sak gäller spannmål, där t.ex. höstvetete visar ett stödbehov på 629 kronor att jämföras med det faktiska stödbeloppet på 1 300 kr/ha. Den ekologiska höstvetetearealen minskade med 12 % mellan 2004 och 2005, vilket i och för sig var en mindre minskning än konventionell höstveteadling, -15,8%.

Sammanfattande bedömning

Om man vill styra odlingen av ekologiska grödor så att en större andel hamnar i södra Sverige är det nödvändigt att differentiera stöden.

Att höja ersättningen till potatis är nödvändigt om man önskar mer ekologisk potatis. Grundat på hur lantbrukarna agerar behöver även oljeväxter och spannmål en högre ersättning, men Jordbruksverkets kalkyler stöder inte detta. På frilandsodlade köksväxter, i Jordbruksverkets kalkyler representerat av morötter och jordgubbar, är stödbehovet stort utan att det föreslås någon höjning. Orsaken är sannolikt att denna typ av kulturer omsätter mycket stora belopp i förhållande till stödnivåerna och utökade stöd får därför inte avsedd effekt (om stödet ökar så ökar odlingen och priset går ner).

Det finns ett antal faktorer som innebär kostnader i ekologisk produktion som inte kompenseras, t.ex. risk.

Beträffande djuren så följer med naturlighet djur växtodlingen eftersom det finns krav på egenproducerat foder, stallgödsel behövs i ekologisk produktion m.m. För vissa djurslag verkar stödnivån vara på rätt nivå, för andra fattas en del. Att frångå systemet med samma ersättning per djurenhet är dock svårt att motivera.